

KÖZLEMÉNYEK

UNGVÁRY KRISZTIÁN

SZÁLASI FERENC, A FRONTKATONA

Bár Szálasi Ferenc a XX. századi magyar történelem fontos alakja, katonai tevékenységéről, első világháborús frontélményeiről szinte semmit sem tudunk. Érdekes módon Szálasi maga nyilvánosság előtt soha sem beszélt róluk. Minden bizonnyal elzárkózásával függ össze az is, hogy a nyilas sajtóban sem jelent meg semmi emlék háborús alkalmazásáról, haditetteiről és katonai pályafutásának részleteiről. A Hadtörténelmi Levéltárban Szálasi személyi anyaga nem található meg (három katonaaállományú testvéréé sem), minden bizonnyal azért, mert 1945 után, ismeretlen időpontban kiemelték azokat. A legalacsonyabb tiszti kintütetés, a bronz Signum Laudis kivételével nem lelhetőek fel kintütetési felterjesztései sem.

Ezen hiányokból is adódik, hogy a kutatás teljes sötétségben tapogatózik akkor, amikor a fiatal Szálasi Ferenc életpályáját és világképét kell felrajzolni. Talán ezért sem jelent meg eddig Szálasi Ferencről életrajz. Az életpálya talán legjobb összefoglalását Sipos Péter nyújtja a *Szálasi Ferenc börtönnaplója* című kötethez írt bevezető tanulmányában¹ (Karsai László terjedelmes és új adatokat hozó Szálasi-monográfiája jelenleg szerkesztés alatt áll, de a világháborús élményekre lényeges új adatot nem tartalmaz). Az első világháborúval kapcsolatban róla eddig csak annyi volt tudható, hogy a tiroli császárvadászoknál szolgált, egyszer megsebesült; a háború végén rohamzászlóalj-parancsnokként a nyugati hadszíntéren, Verdun mellett tevékenykedett és a harcokban megkapta a Vaskorona Rend III. osztályát, amelyet alantos tiszteknek csak igen ritkán adományoztak. Ezen adatokra is csak Szálasi 1945. október 7-iki kihallgatása az egyedüli forrás – bármennyire is furcsa, de a hungarista mozgalom vezérééről 1945-ig még ennyi sem jelent meg a sajtóban. Sipos szerint Szálasi két hónap lábadozást leszámítva a háború teljes időszaka alatt frontszolgálatot teljesített. Komoly katonai teljesítményre utal, hogy az említett Vaskorona Rend mellett a Katonai Érdemkereszt III. osztályát, a Bronz Katonai Érdemérmét (Signum Laudis) és a Vaskereszt II. osztályát is megkapta (emellett tulajdonosa volt a Sebesülési Éremnek és a Károly-Csapatkeresztnek is). Ehhez képest viszont semmit sem tudunk tényleges tevékenységéről.

Az itt közölt információ igazán nem nevezhető soknak – gyakorlatilag bármelyik tisztről meg lehet tudni ennyi adatot, ha felütünk egy tiszti név- és címtárat. Szálasi esetében egyébként kintütetéseiének pusztá rekonstruálása is nehéz feladat, mivel eddig nem került elő egyetlen egy olyan fotó sem, amelyeken kintütetéseit hordja (!) – ez pedig egy katonatiszt esetében nem nevezhető pusztán véletlennek, hiszen foglalkozásukból adódóan rendszeresen fotóztatták magukat kintütetéseikkel. Ráadásul Szálasisról fellelhetőek katonaruhás fotók (igaz nem sok) és érdekes, hogy ezekből egyen sem láthatóak rendje-

---

¹ Szálasi Ferenc börtönnaplója 1938–1940. A kötetet sajtó alá rendezte, szerkesztette Csiffáry Tamás, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Sipos Péter. Budapest, 1997. 9–52.o.

lei. A harcostársainak adományozott emlékfotóin, amelyeket személyesen is aláírt, szintén kitüntetések nélkül, egyszerű zsávoly zubbonyban látható.² Mindez azért is sajátos, mert a katonatisztek világa viszonylag jól dokumentált. Külön irodalma van a császárvasdászoknak³ és a rohamcsapatoknak.⁴

Szálasi életrajzának hiányosságai különösen szembetűnőek akkor, ha a Hitlerről szóló életrajzok információáradatával vetjük ezeket össze. Bár Hitler első világháborús tevékenységének dokumentálása örvezetői rangja és jelentéktelen beosztása miatt rendkívüli nehézségekbe ütközött, a kutatás ennek ellenére már 1945 előtt is számos részletet feltárt erről. Ezt megkönnyítette, hogy Szálásival szemben Hitlert alapvetően nem idegen környezet vette körül és bajtársai öt évvel a háború vége után nevéért már olvashatták az újságokban. Szálasi esetében viszont tiszti rendfokozata és jelentős kitüntetései, valamint alakulatának elit-jellege indokolná, hogy személyéről a fennmaradt források releváns adatokkal szolgáljanak.

A Hitler-életrajzzal kapcsolatos párhuzam azért is érdekes, mert az ő esetében életrajzíróinak zöme kifejezetten fontosnak tartja az első világháborús élményeket Hitler későbbi politikai karrierje szempontjából. Kiemelten szokták idézni az 1918 októberi yperni gáztámadással kapcsolatos élményeit, ideiglenes megvakulását és az ezt követő kórházi kezelését Pasewalkban – ahol rövid ideig újra megvakult, amikor megtudta a háború elvesztését.⁵

Vizsgálódásunk a következő kérdések tisztázásához szeretne adalékokkal szolgálni: Kítűnt-e egyáltalán Szálasi Ferenc tisztársai közül, és ha igen, akkor hogyan és mennyiben? Milyen véleménnyel voltak róla előljárói és bajtársai? Milyen harcokban vett részt az első világháborúban?

Szálasi hadnaggyá avatására 1915. augusztus 18-án került sor Bécsújhelyen. Avatása után a 2. tiroli császárvasdász ezredhez helyezték. A Bozenben (olaszul Bolzano) állomásozó, dél-tiroli kiegészítésű ezred legénységének kb. 30 %-a olasz anyanyelvű volt. Szálasi esetében ez a szolgálati hely több szempontból is magyarázatra szorulna. Egyrészt azért, mert a tiroli kiegészítésű császárvasdász ezredre általában nem magyar honos tiszteket neveztek ki – bár akadtak ritka kivételek.⁶ Nem ismert azonban, hogy

---

² Egy ilyen dedikált példányt szerző dr. Mélik Endre hagyatékában látott.

³ *Anton Graf Bossi-Fedrigotti: Kaiserjäger – Ruhm und Ende.* Graz 1977.; *Ernst Wifshaupt: Die Tiroler Kaiserjäger im Weltkrieg 1914–1918.* (2 Bände, 1935. bzw. 1936.); *Generalmajor Kasimir Freiherr von Lütgendorf: Die historische Entwicklung des Landesverteidigungswesens, der Kaiserjäger und Landesschützen,* Wien 1914.; *Dr. Bernhard Wurzer: Tirols Heldenzeit.* Innsbruck, 1959.; *Haager, Christian et al: Tiroler Kaiserjägerbund: Tiroler Kaiserjäger seit 1816 – die Geschichte der Tiroler Eliteregimenter.* Gründung – Einsätze – Ausrüstung. Hrsg. von Tiroler Kaiserjägerbund und Alt-Kaiserjägerclub, Innsbruck, Innsbruck, 1991., bzw. Cremona 1996.² *Huter, Franz: Ein Kaiserjägerbuch 1 – Die Kaiserjäger und ihre Waffentaten.* Innsbruck, Selbstverl. d. Bergisel-Museum, 1980.; *Huter, Franz: Ein Kaiserjägerbuch 2 – Kurzgeschichte des Bergiselmuseums.* Innsbruck, Selbstverl. d. Bergisel-Museum, 1985.; *Jakoncig, Guido: Tiroler Kaiserjäger im Weltkrieg.* Innsbruck, 1935.

⁴ Legutoljára lásd: *M. Christian Ortner: Sturmtruppen. Österreich-ungarische Sturmformationen und Jagdkommandos im ersten Weltkrieg. Kampfverfahren, Organisation, Uniformierung und Ausrüstung.*

⁵ Lásd: *John Toland: Adolf Hitler. Eine Biographie.* Augsburg, 2005. 102. o.; *Ian Kershaw: Hitler 1889–1936.* Stuttgart, 1998. 144–147. o.; *Joachim C. Fest: Hitler. Eine Biographie.* Frankfurt, 1973. 113–114. o.

⁶ A legismertebb közülük vitéz bádoki Soós Károly, aki 1915-ben az 1. császárvasdász ezred parancsnoka volt és aki Szálásit személyesen is ismerte.

Szálasi bármilyen kapcsolattal is rendelkezett volna Tirossal vagy császárvadász körökkel. A kinevezés másik sajátossága, hogy a császárvadász ezredek a Monarchia alakulatain belül elit egységeknek számítottak, az itt szolgáló tisztek mindig is megkülönböztették magukat a sorgyalogságtól.

A tiroli császárvadászok 1914-ben Galíciában kerültek bevetésre, ahol hatalmas veszteségeket szenvedtek. A 2. ezred ezen harcok során különleges helytállásáért elsőnek kapott új zászlót az uralkodótól. Az ezred parancsnoka 1914. december 5-től 1918 közepéig báró Georg Ludwig Tschan volt, akit 1915. április 12-én alezredessé, 1918 nyarán pedig ezredessé neveztek ki. 1915. július végén az ezredet, amely épp Lublin bevétele előtt állt, kivonták az arcvonalról és az olasz frontra szállították. Itt első beérkező egységei először az Isonzó-front északi szakaszán kerültek bevetésre, de 1915. október közepétől már hazai területen harcolhatott, amikor a Német Alpesi Hadtest alakulataitól átvette a Kreuzberg–Sexten közötti állásokat a Dolomit-hegységben. Két hónappal később pedig a híres-hírhedt 2462 méter magas Col di Lana és a 2424 méteres Monte Sief közötti szakasz védelmét vették át. A Col di Lanát, amelynek megmászása békekorülmények között is embert próbáló feladat, folyamatosan támadták az olasz Alpínik. Az olaszok által „vérhegynek” nevezett csúcs elleni támadásokban, csak lavinában 278 olasz katona pusztult el. 1916 áprilisában az olaszok 5 tonna robbanószelattal felrobbantották a Col di Lana csúcsot. A 2. császárvadászezred 6. százada ennek során gyakorlatilag teljesen megsemmisült.⁷

Szálasi beosztásai 1915. december 22-ig ismeretlenek. Egy 1916. január 29-iki ezredparancs utólagosan arról tudósít, hogy 1915. december 22. és 1916. január 9. között a „tartalékos” állományú (!) Szálasi Ferenc a XVI. menetszázad századparancsnoki teendőit ellátta.⁸ Ettől kezdve beosztásai 1916. júliusig ismeretlenek. Kitérítési leírása szerint viszont éppen az 1916. május-júniusi harcokban tanúsított parancsnoki teljesítménye miatt tüntették ki. Ez az ellentmondás jelenlegi tudásunk szerint nem oldható fel. A menetszázadok ugyanis a frontra érkezéskor általában beolvadtak a harcoló alakulatokba, és a 2. császárvadász ezred tisztjei beosztása ebből az időszakból Szálasi nevét nem tartalmazza. Ebből az következne, hogy Szálasi májusban még nem került ki a harcoló csapatokhoz.

Akárhogy is volt, mindenképp elgondolkodtató, hogy a hatalmas tisztjei veszteségek ellenére Szálasi majdnem egy éven (de legjobb esetben is hét hónapon) keresztül nem kapott frontbeosztást, sőt, pontos szolgálati helye erre az időszakra összesen csak két hétre állapítható meg. Az is elgondolkodtató, hogy az iratot készítő személy számára Szálasi annyira ismeretlen volt, hogy tartalékos tisztnek vélte. Ez arra utal, hogy tiszttársai között ekkor még nem kelthetett nagyobb feltűnést.

Szálasi feltehetően 1916 júniusában került először a frontra. Az 1916. július 1-jei tisztjei beosztás szerint XX. menetzászlóalj (vagy menetszázad?) beosztása után az V. zászlóalj XVIII. századában beosztott tiszt.⁹ Ebben az időben az ezred visszavonult, feladvá az 1916. májusi osztrák offenzíva során elfoglalt területek egy részét, a Monte

---

⁷ Franz Hutter: Oberst Ludwig (Freiherr) von Tschan. *Tiroler Heimat*, 40. (1976.) 203–209. o.

⁸ Innsbrucki Levéltár (a továbbiakban: IL), TKJ Nr. 2., Gruppe II. Karton 5. Regimentsabfertigung 29. Jan. 1916.

⁹ IL TKJ Nr. 2., Gruppe II., Karton 8. Offiziers-Einteilungsliste 1. Juli 1916.

Majo–Laghi-medence térségébe. Ugyanez szerepel egy 1916. őszi, közelebről meg nem határozott tiszti beosztási táblázatban, amely szerint még ekkor is csak századhoz beosztott tiszt. Századparancsnoka Artur Müller hadnagy, zászlóaljparancsnoka Josef Sperlich százados volt.¹⁰ Frontszolgálata nem tartott sokáig, mert 1916. november 2-án bevonult a II. pótszázadhoz, ami annyit jelent, hogy visszahelyezték a 2. császárvadászezred otthon maradó pótkeretéhez. Ennek oka ismeretlen, csak feltételezzük, hogy egészségi állapotával függhetett össze. 1916. november 21. és december 6. között Kremsben a hadsereg gáztanfolyamát végezte el, ami annyit jelent, hogy kiképzést kapott a tüzérségi eszközökkel illetve fúvással kijuttatott harci gázok elleni védekezésből, illetve a gázok támadó jellegű használatából. Erre egyébként a magashegyi fronton kevésbé volt szükség, mivel ott az időjárási és földrajzi viszonyok miatt gáztámadásra nagyon ritkán került sor, míg az Isonzó-fronton 1916-tól a gáztámadások többé-kevésbé rendszeresek voltak.

1917. február 21-én eltávozik a XXVII. menetszázaddal a frontra. A márciusi és az áprilisi hónapokra beosztása nem állapítható meg, feltehetően ebben az időben a front mögötti területen tartózkodhatott és a menetszázad kiképzésében vett részt. Május 1-jén megkapta főhadnagyi kinevezését, de érdekes módon ezzel együtt sem kapott századparancsnoki megbízatást, ami azért is furcsa, mert a háborúnak ebben a szakaszában adott esetben hivatásos hadnagyok is századparancsnokok voltak. Újabb frontszolgálata 1917. május 12-től 1917. augusztus 10-ig mutatható ki a 2. frontszázadnál. Az ezred ebben az időben a Monte Cimone, majd Monte Majo–Laghi-medence térségében állomásozott. Júniusban a Hétközség fennsíkon különösen súlyos harcok voltak, mivel az olasz parancsnokság június 9. és 29. között ellentámadást indított.

Szálasi ebben az időben kapta első kitüntéseit: augusztus 1-jén a Bronz Katonai Érdemérmét, 17-én pedig a Károly Csapatkeresztet adományozták részére. Ezek a kitüntetések azonban nem minősülnek rendkívülinek. A Bronz Katonai Érdemérem a legalacsonyabb tiszti kitüntetés volt, gyakorlatilag mindenki megkapta, aki huzamosabb ideig jól látta el feladatát az első vonalban. A felterjesztés szerint Szálasi tíz hónapos szolgálatát „kiválóan” látta el. Az 1916. májusi offenzíva idején, majd júniusban „különösen nehéz helyzetekben rendkívüli helytállást tanúsított, az alárendeltjeinek személyes bátorságával mutatva kitűnő példát.” Az állóháborúban „kezdemenyező készsége és szorgalma” az állások megtartásában a „legelismeréseméltóbb módon” teljes sikerrel tevékenykedett.¹¹

Nem fejthető meg, hogy miért ír a felterjesztés az 1916. májusi időszokról, amikor ebben az időben Szálasi a 2. császárvadászezred frontvonalon bevetett részénél nem szerepel az iratokban.

Másik kitüntetése, a Károly Csapatkereszt azoknak járt, akik legalább 12 hetet voltak bevetve első vonalban és legalább egy ütközetben is vettek részt. A Károly Csapatkeresztet 651 000 alkalommal adományozták. 1917. október 17-re van újabb adatunk, ekkor az I. zászlóalj törzsszázadához volt beosztva. Ezen a napon kísérli meg sikertelenül az ezred a Monte Majo elfoglalását. November 16-án az ezred heves és sikertelen támadásokat intézett a Monte Zomo, 22-én pedig a Monte Meletta ellen. 1917. november 23-

---

¹⁰ IL TKJ Nr. 2., Gruppe II., Karton 8. Offiziers-Einteilungsliste (külön füzet)

¹¹ Kriegsarchiv, Wien, Belohnungsakten-Offiziers Belohnungsakten (a továbbiakban: OBA), Nr. 163058., Qualifikationliste Franz Szálasi, Karton 3425. Másolatban: HL Budapest. Az adatért Erwin Schmidlnek mondok köszönetet.

án Szálasi elkerült a frontvonalból és a II. pótszázadhoz kapott beosztást. Ennek okát nem tudjuk, csak feltételezzük, hogy egészségi állapota miatt helyezték át. Erre utal az is, hogy 1917. december 19. és 1918. január 15. között egészségügyi okokból szabadságon volt. Eltávozási engedélye Kassa, Bécs, Lublin városokra szólt.

1918. február 11-én az 1/XXXVII menetszázaddal ismét a frontra indult. Az ezred ekkor Campomulo térségében szerveződött újjá, hat zászlóaljából hármat alakítottak ki. Márciustól az ezred a Monte Pasubio térségében került állásba. A 2232 méter magas Monte Pasubio a Garda tótól keletre található és az alpesi háború leginkább exponált pontja volt. A hegy két fennsíkbl állt, amelynek északi részét az osztrák, déli részét az olasz csapatok tartották megszállva. Mindkét fél folyamatosan próbálkozott a másik állásainak felrobbantásával, amelyről a teljesen szétszabdalt plató krátere máig tanúskodnak. Itt történt a világháború legnagyobb robbantása, a monarchia katonái 5500 kiló dinamittal felrobbantották a teljes déli platót – ám azt ezután sem tudták elfoglalni. A hegyen több mint 10 000 katona pusztult el.

Szálasi szerencséjére nem sokáig maradt a hegyen. 1918. március 11-én már beosztották a 168. népfőlkelő zászlóaljhoz, ahol 17-én a 2. század parancsnokságát vette át. Az egység azonban ekkor még nem a fronton állomásozott, hanem éppen feltöltés és szervezés alatt állt. 1918. április 5-én viszont már a „Sonnenhof” cs. k. tartalék tábori kórház Gries bei Bozen lakója. Bár arra van adat, hogy az első világháborúban megsebesült, de azt nem tudjuk, hogy hol, mikor és milyen körülmények között. A Palotai Kurír 1938. április 9-iki számában mindenestre az az utalás szerepel, hogy Szálasi egy alkalommal súlyosan megsebesült és az is szerepel, hogy ezért megkapta a Sebesülési Érmét.¹² Mivel az 1918. május 20-iki bejegyzést utolsóként tartalmazó személyi anyagában a kitüntetései között sem a sebesülési érem, sem a Vaskorona Rend III. osztálya, sem a Katonai Érdemkereszt III. osztálya, sem a Vaskereszt II. osztálya nem szerepel, a sebesülési érmek odaítélése viszont nem vett igénybe fél éves időszakot, arra következtethetünk, hogy sebesülése 1918 folyamán keletkezhetett.

Személyi anyagában három cetli is található. 1918. április 27-én parancsnoka, Friedrich százados igazolásra hívta fel arról, miért nem jelent meg Zita királyné születésnapjának ünnepségén illetve az ezzel kapcsolatos ebéden, továbbá, miért nem tartózkodott az állásban, amikor egy alezredes ott megjelent. Szálasi erre azt jelentette, hogy egészségügyi okokból maradt távol. Május 4-én parancsnoka napi jelentéstételi kötelezettséget írt elő neki arról, hogy hogyan halad az állások kiépítése és mennyi időt tartózkodott az egyes állásokban.¹³ Az utolsó adat személyi anyagában 1918. május 20-án a hadsereg 10. számú kiképzési csoportjához történő elvonulására vonatkozik.

Tanulságos, hogy vele kapcsolatban összesen ennyi adat maradt az utókorra.

Ezt követően a történetíró spekulációkra van utalva Szálasi további sorsáról. Saját vallomása szerint a nyugati harctérre került, ahol Verdun térségében rohamszázad, végül rohamzászlóalj-parancsnoki beosztásban működött. Egységével 1918. november 6-án indult haza és Salzburgban még elvégezte alakulata felszámolását.

---

¹² *Palotai Kurír*, 1938. április 9. OL-K814-Mf-X-7076-16.718-583. Az adatért Karsai Lászlónak mondok köszönetet.

¹³ Lásd a 10. számú jegyzetet!

A Monarchia 1918. augusztusában a XVIII. hadtestet a nyugati frontra irányította – ez volt az első világháború alatt az egyetlen seregetest, amely erre az arcvonalra került.¹⁴ A hadtest négy hadosztályából három került bevetésre és ebből kettő jutott Verdun térségébe. A 106. hadosztály Verdun–Ornes, az 1. hadosztály Verdun–Brabant között kapott arcvonalat. Itt túlerejű amerikai csapatokkal kellett felvenniük a harcot. Szálasi a két hadosztály valamelyikének alárendeltségében teljesített szolgálatot: mivel mindegyik hadosztály rendelkezett saját számozásának megfelelő rohamzászlóaljjal is, ezért Szálasi vagy az 1. vagy a 106. rohamzászlóalj tisztjeként kerülhetett bevetésre. Szeptember 12-én az USA csapatai támadást indítottak, több helyen áttörték a frontot és ideiglenesen be is kerítettek néhány német alakulatot. Az offenzívát több mint 3000 löveg pusztító tüze támogatta. Az 1. és a 106. hadosztály rendkívül súlyos harcokba keveredett, melynek során állományának negyedét veszítette el. Október 8-án elsősorban az 1. hadosztály állásait rohamozták amerikai csapatok. Az elkeseredett harcokban az 5. gyalogezred parancsnoka akkor sem vonult vissza egy stratégiaileg fontos magaslatról, amikor azt már három oldalról bekerítették – ezért egyetlen osztrák–magyar csapattisztjeként megkapta a legmagasabb porosz kitüntetését, a Pour le Mérite érdemrendet. A tömeges gáztámadások mellett a szövetségesek korlátlan légifölénye is jellemezte ezeket az összecsapásokat, az 5. gyalogezred állásait például nem kevesebb mint 120 szövetséges bombázó támadta. Két nap alatt az 1. hadosztály 5000 katonát és 190 tisztet veszített. Miután az arcvonalat visszavonták, október 18-tól az 1. hadosztály Sivry térségében, a Maas folyótól keletre újra bevetésre került. Szerencsétlenségére ezen a szakaszon nem épültek korábban állások, így ezeket már az ellenség tüzérségének csapásai alatt kellett kiépíteni. Különösen kellemetlennek bizonyult ebben az időszakban az állandósult gázlövés, amely rengeteg katonánál okozott mérgezéses tüneteket.¹⁵

Csak feltételezhető, hogy Szálasi e harcok során kapta meg a II. osztályú német vaskeresztet (korábban nem kaphatta, mivel nem állt német parancsnokság alatt), valamint a III. osztályú Vaskorona Rendet és a III. osztályú Katonai Érdemkeresztet. Sajátos, hogy a *Rendeleti Közlöny*ben, amely a kitüntetések adományozását egészen 1919-ig közölte, Szálasi egyetlen kitüntetését sem említi (IV. Károly lemondása után a jóváhagyott kitüntetési felterjesztések átfutása a hivatali bürokrácián keresztül még jó egy évig zajlott). Mégsem valószínű, hogy Szálasi ezen kitüntetésait jogalap nélkül viselte volna. A kérdést további kutatásoknak kell tisztáznia.

Gömbös Ernő, Szálasi szárnysegédje feljegyzései szerint Szálasi a nyugati fronton Verdun térségében először tisztí járőrt vezetett, majd rohamzászlóalj parancsnokságot is bíztak rá. A harcok során gázmérgezést is szenvedett.¹⁶

Fenti adatokból a következő, Szálasi szempontjából elgondolkodtató következtetésekre juthatunk. Szálasi hivatásos tiszt mivolta dacára 1918 közepéig különösebben nem hívta fel magára a figyelmet. Parancsnokai ekkor még nem tarthatták túl sokra, hiszen már fél éve főhadnagyi rendfokozatot viselt, amikor megbízták egy felállítási tartalékos alakulat századparancsnoki teendőinek ellátásával.

---

¹⁴ Sipos Péter tévesen két ilyen hadtestet említ. Lásd: *Sipos: Szálasi*, i. m. 13. o.

¹⁵ A XVIII. hadtest harcaira lásd *Wolfgang Etschmann: Österreich–Ungarn zwischen Engagement und Zurückhaltung. K.u.k. Truppen an der Westfront*. In: *Jörg Duppler – Gerhard J. Groß: Kriegsende 1918. Ereignis, Wirkung, Nachwirkung*. H. n., 1999. 95–107. o.

¹⁶ HL Personalalia, Gömbös, 3. doboz, 1. o.

Az az állítás, hogy Szálasi 36 hónap „frontszolgálatot” teljesített, nem állja meg a helyét. Szálasi a leoptimálisabb esetben is csak 1916. május–október és 1917. február–november között, valamint 1918 márciusában és augusztustól októberig között teljesített frontszolgálatot. Ez 20 hónap. Szolgálati adatlapja szerint ebből is csak 16 hónap igazolható. Más kérdés, ha az első vonal mögötti, ámde hadművelési területen történt szolgálattal is frontszolgálatnak számítjuk, de ebben az esetben is csak kb. 28 hónaphoz jutunk. A 36 hónap csak úgy állja meg a helyét, ha Szálasi teljes háborús szolgálattal számítjuk, amely 1915-ben négy, 1916–1917 között 24, 1918-ban pedig tíz hónap és ebből levonjuk azt a két hónapot, amelyet betegszabadságon, ill. kórházakban töltött.

Ennek ellenére helytelen volna Szálasi frontélményeit és teljesítményét lebecsülni. Frontszolgálati alatt meghatározó benyomásokat szerezhetett a háborúról. Egyaránt megtapasztalhatta a rendkívül nehéz körülmények között vívott magashegyi háborút és a nyugati front anyagcsatáinak poklát. Különösen szörnyű élményeket jelenthetett számára a háború utolsó három hónapja, melynek során gázmérgezést is kapott. Éppen ezért érthetetlen, hogy később még csak egy fél mondatral sem reflektált sehol sem háborús élményeire, amelyek egyébként generációjának gondolkodását teljesen meghatározták. Az, hogy személyes háborús tapasztalatait ennyire kirekesztette az őt foglalkoztató események sorából, több mint elgondolkodtató. Megkockáztatható az állítás, hogy későbbi életidegensége, ami miatt egyes kritikusai csak a „dalai láma” gúnynévvel illették, már az első világháborúban is megmutatkozott. Világháborús személyes tapasztalatainak teljes elfojtása azért is érthetetlen, mert katonatisztként maga a háború jelensége aktívan foglalkoztatta. Foglalkozását hivatásnak tekintette.

Ezzel összefüggő és elgondolkodtató jelenség, hogy Szálasi a fennmaradt dokumentumok szerint egyetlen alkalommal sem hordta kitüntéseit, sőt a szalagsávok viselésétől is eltekintett. Mindig a legegyszerűbb ruhában, érdemrendek nélkül fényképeztette magát. Ez teljesen ellentétben állt kortársaival – vagy akár Adolf Hitlerrel, aki civil ruháján is mindig hordta a Vaskereszt I. osztályát és fekete sebesülési jelvényét. Azt, hogy Szálasi miért idegenkedett kitüntéseinek viselésétől, további kutatásoknak kell feltárnia. Annyit már most is megkockáztathatunk, hogy háborús élményeinek kiiktatása és az ezzel kapcsolatos látható jelek viselésének kerülése összefüggő jelenség, és csak pszichológiai okokkal magyarázható.

Krisztián Ungváry

FERENC SZÁLASI, THE FRONTLINE SOLDIER

Summary

Though Ferenc Szálasi was an important figure of twentieth-century Hungarian history, very little is known about his army activities and his first world war frontline experiences. Curiously enough, Szálasi himself never spoke about these things in public. No doubt this refusal is in connection with the fact that the Hungarian Nazi press did not publish anything on his engagement in the war, his combat actions or on details of his military career. All these missing points are partly the reason why scholarly study is in a total darkness when trying to give a picture of the career and views of the young Ferenc Szálasi.

Szálasi was made second-lieutenant in Wiener Neustadt on 18 August 1915. After his commission, he was deployed to the Second Imperial Regiment of Tyrol Rifles. He did frontline service between May–October 1916, between February–November 1917, then in March 1918 and between August and October; twenty months altogether. His military card, however, certify only sixteen months. Despite this, it would be a mistake to underestimate Szálasi's front experiences and efforts. He could have had determining impressions about the war during his duties at the front. He could have experienced high-altitude warfare, combats fought amidst extremely hard circumstances (his regiment was emplaced in the area around the 2232-metres-high Monte Pasubio, east of the Lake Garda, at a point most exposed in the Alpine war); as well as the hell of the ammunition wars of the western front. The last three months of the war could have given him extremely terrible experiences, during which time he even suffered gas poisoning in the Verdun region. It is only assumed that Szálasi received during these fights the German Iron Cross of the Second Class, the Order of the Iron Crown of the Third Class, and the Military Merit Cross of the Third Class.

For all these reasons it is incomprehensible why Szálasi did not, even with half a sentence, reflect on his wartime experience anywhere; and wear his decorations at any of the occasions. He even refrained from wearing his stripes. The elimination of his wartime experiences and the fact that he avoided wearing the visible signs in connection with his service are probably two related phenomena, and can be explained only with psychological reasons.

Krisztián Ungváry

FERENC SZALASI, LE SOLDAT DE FRONT

Résumé

Bien que Ferenc Szálasi soit une figure importante de l'histoire hongroise du 20e siècle, nous ne savons pratiquement rien sur son activité militaire et sur ses expériences vécues sur le front de la première guerre mondiale. Il est intéressant que Szálasi n'en ait jamais parlé publiquement et cette réticence doit aussi expliquer pourquoi la presse des croix fléchées ne publia aucun témoignage ou élément sur les faits de guerre ou la carrière militaire de Szálasi. Ceci ne facilite pas la tâche des chercheurs qui avancent à tâtons lorsqu'ils souhaitent présenter le parcours et la vision du monde du jeune Szálasi.

Szálasi fut promu lieutenant le 18 août 1915 à Bécsújhely avant d'être affecté au 2e régiment de chasseurs tyroliens. Szálasi servit au front de mai à octobre 1916, de février à novembre 1917, en mars 1918 et d'août à octobre 1918, ce qui fait 20 mois au total, alors que sa fiche de service

n'atteste que 16 mois. Néanmoins, il ne serait pas correct de sous-estimer le vécu de Szálasi sur le front. Pendant ses services au front, il dût vivre des expériences qui le marquèrent à jamais: il put connaître les conditions extrêmement difficiles de la guerre en haute montagne (son régiment stationnait dans la zone de Monte Pasubio à une altitude de 2232 mètres qui était le point le plus exposé à la guerre dans les montagnes), ainsi que l'enfer des batailles de matériels du front occidental. Les trois derniers mois de la guerre, au cours desquels il eut aussi une intoxication au gaz dans la région de Verdun, devaient être particulièrement terribles. Nous n'avons aucune certitude, mais nous supposons que c'est lors de ces combats que Szálasi eut la Croix de fer allemande de 2e classe, l'Ordre de la Couronne de fer de 3e classe et la Croix du Mérite militaire de 3e classe.

Il est donc incompréhensible pourquoi il n'a jamais évoqué ses expériences de guerre, jamais porté ses décorations, ni les bandes. Il est probable que le déni de ses expériences de guerre et le refus de porter les signes distinctifs y liés sont en rapport l'un avec l'autre et ils s'expliquent par des raisons psychologiques.

Krisztián Ungváry

FERENC SZÁLASI, DER FRONTSOLDAT

Resümee

Zwar ist Ferenc Szálasi eine wichtige Figur der ungarischen Geschichte des 20. Jahrhunderts, jedoch wissen wir fast nichts über seine militärische Tätigkeit und seine Fronterlebnisse im Ersten Weltkrieg. Interessanterweise hat Szálasi selbst nie öffentlich über diese gesprochen. Wahrscheinlich hängt es auch mit seiner Verslossenheit zusammen, dass auch in der Presse der Pfeilkreuzler keine Erinnerungen an seinen Kriegseinsatz, seine Kriegstaten und keine Details über seine Militärlaufbahn erschienen. Auch aus diesen Mängeln folgt, dass die Forschung vollkommen im Dunkeln tappt, wenn es darum geht, den Lebenslauf und das Weltbild des jungen Ferenc Szálasi zu zeichnen.

Szálasi wurde am 18. August in Wiener Neustadt zum Leutnant ernannt. Nach seiner Ernennung wurde er beim 2. Tiroler Kaiserjäger-Regiment untergebracht. Szálasi diente zwischen Mai und Oktober 1916 und Februar und November 1917, sowie im März, sowie zwischen August und Oktober 1918 an der Front. Das sind insgesamt 20 Monate. Seinem Dienstblatt zufolge können hiervon nur 16 Monate nachgewiesen werden. Trotzdem wäre es falsch, die Fronterlebnisse und die Leistung von Szálasi zu unterschätzen. Während seines Frontdienstes hat er wohl bestimmende Eindrücke über den Krieg gewonnen. Er konnte sowohl den unter äußerst schwierigen Umständen gefochtenen Gebirgskrieg (sein Regiment wurde in der Region des 2232 Meter hohen Monte Pasubio, östlich des Gardasees, stationiert, die der am ehesten exponierte Punkt des Alpenkrieges war), als auch die Hölle der Materialschlachten an der Westfront erleben. Besonders schlimme Erfahrungen bedeuteten für ihn wohl die letzten drei Monate des Krieges, während dessen er in der Region von Verdun sogar eine Gasvergiftung erlitt. Es kann nur angenommen werden, dass Szálasi im Laufe dieser Kämpfe das deutsche Eisenerne Kreuz 2. Klasse, sowie den Orden der Eisernen Krone 3. Klasse und das Militär-Verdienstkreuz 3. Klasse erhielt.

Gerade deshalb ist es unverständlich, warum er später nicht einmal mit einem halben Satz auf seine Kriegserlebnisse Bezug nahm und kein einziges Mal seine Auszeichnungen trug, ja sogar vom Tragen der Ordensspangen (Bandschnallen) absah. Es ist anzunehmen, dass die Eliminierung seiner Kriegserlebnisse mit der Vermeidung des Tragens der damit verbundenen Zeichen zusammenhängt und nur mit psychologischen Gründen zu erklären ist.

ФЕРЕНЦ САЛАШИ КАК СОЛДАТ-ФРОНТОВИК

Резюме

Хотя Ференц Салаши является важной фигурой в венгерской истории XX века, о его воинской деятельности и его фронтовых впечатлениях от первой мировой войны мы не знаем почти ничего. Характерно, что сам Салаши публично никогда не говорил об этом. Наверняка, вследствие его замкнутости в венгерской фашистской прессе нилашей не появилось никаких упоминаний о его воинской службе, совершенных им поступках и подробностях продвижения по службе. В результате этого исследователь должен почти наощупь продвигаться, если он хочет написать научную работу о воинской службе и мировоззрении молодого Салаши.

Воинское звание лейтенанта было присвоено молодому Салаши 18 августа 1915 года в Винернойштадте. После назначения он был направлен во второй кайзеровский тирольский полк егерей. Салаши проходил фронтовую службу в 1916 году с мая по октябрь, в 1917 году – с февраля по ноябрь, в 1918 году – в марте месяце и с августа по октябрь, что составляет в целом 20 месяцев. По служебному формуляру из этого можно утвердить только 16 месяцев. Вопреки этому было бы ошибкой недооценить фронтовой опыт и военную деятельность Салаши. В ходе фронтовой службы он имел возможность получить решительные впечатления о войне. Он смог приобрести опыт высокогорной войны, проводимой в чрезвычайно тяжелых условиях (его полк дислоцировался в окрестностях Монте Пасубио на высоте 2232 метра восточнее озера Гарда, что было самой тяжелой точкой войны в Альпах). Он вкусил ужасы ада битв западного фронта, Особенно жуткие впечатления мог он получить в последние три месяца войны, когда в окрестностях Вердена он получил отравление газом. Можно только предположить, что в ходе этих сражений Салаши получил немецкий железный крест II-ой степени, а также орден Железной Короны III-ей степени и Крест за Военные Заслуги III-ей степени.

Именно поэтому непонятно, что позже Салаши даже одним словом не упомянул о своих военных впечатлениях и никогда не носил своих военных наград и даже отказался от ношения ленточных полос. Можно предположить, что отречение от военных воспоминаний и от ношения военных наград связано с определенными фактами в его жизни и объясняется также психологическими причинами.